

COMUNITĂȚI CARE SE STING: MEGLENOROMÂNII –
ÎNTRE ACULTURAȚIE ȘI DISPARIȚIE ETNICĂ

EMIL ȚÎRCOMNICU*

ABSTRACT

COMMUNITIES ON THE VERGE OF EXTINCTION:
MEGLENOROMANIANS – BETWEEN ACCULTURATION
AND ETHNIC DISSOLUTION

Among Romanian historical communities, two are currently close to ethnic and linguistic assimilation, due to their small number of members, the impossibility of claiming their cultural and linguistic rights, as well as the refusal of Balkan states to protect them. These groups are the Meglenoromanians and Istroromanians. In this study, we make a historical and ethnographic analysis of the small Meglenoromanian community, which was united until the Balkan wars, was split in two through the division of the Meglen land between Greece and the Serbian-Croatian-Slovenian Kingdom (1913), and then split again into two groups through the expulsion of Muslim Meglenoromanians to Turkey (1921) and the colonization of over 2 000 persons from Romania (in the Quadrilater, beginning in 1925, and afterwards in Cerna village, Tulcea county, in 1940).

Keywords: Meglenoromanians, Romanian minorities, the Balkans, ethnogenesis, the Meglen region.

1. INTRODUCERE

Astăzi, situația comunităților istorice românești autohtone în spațiul balcanic este tragică. Încet, încet, dialectele limbii române se sting. Istroromâna mai este vorbită de o comunitate care nu numără mai mult de 2 000 de persoane. Meglenoromâna este într-o situație asemănătoare. Aromâna se află într-o situație mai bună, fiind vorbită ca limbă maternă de aproximativ 100 000 de persoane. Singurul stat, dintre cele în care aromânii sunt autohtoni, care promovează politici conforme Recomandării 1333 a APCE din 1997 este R. Macedonia. În privința istroromânei, la inițiativa deputatului european Vlad Cubreacov, s-a realizat o monitorizare concretizată într-un Raport public al Comitetului de Experti ai Consiliului

---

* Address correspondence to Emil Țîrcomnicu: Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Tache Ionescu nr. 25, sector 1, București, e-mail: emil.tircornicu@gmail.com.

Europei¹, prin care se solicită Croației să aplice politici de protejare a acestui dialect pe cale de dispariție, conforme cu Charta europeană a limbilor regionale și minoritare². Un proiect de Rezoluție privind situația identitară a istroromânilor a fost depus în data de 17 aprilie 2008 la APCE. Referitor la meglenoromână, până astăzi nu există politici europene, de monitorizare sau recomandare, pentru protejarea identitară și lingvistică.

2. ATESTARE ISTORICĂ

Primul document istoric care atestă prezența vlahilor în *thema* Moglenei datează din anul 1094 și este păstrat în arhiva mănăstirii athonite Marea Lavră. În acest document împăratul Alexios Comnenul răspunde unei plângeri făcute de călugări, care specifică faptul că o populație ajunsă pe domeniul mănăstirii nu se supune la plata dărilor anuale, fiindu-ne înfățișat numele ținutului, ocupațiile și starea juridică a terenurilor mănăstirii, precum și obligațiile păstorilor. Ne apar în document și unele din primele nume românești, de influență slavă și latină, cum sunt Stan, Radu cel Șchiop și Peducel. Cele două stâni amintite în acest conflict trebuie să fi avut o însemnătate economică mare, pentru ca plângerea să fie adresată împăratului bizantin. Cum știm, prin populația unei stâni aromânești, la vremea respectivă, trebuie să înțelegem o *fară*, o alianță de *fălcări*, dacă nu un *celnicat*, un fel de trib alcătuit din familii legate prin interese economice și de rudenie.

Nu se cunoaște dacă acești vlahi din Moglena sunt ascendenții meglenoromânilor, lingviștii și istoricii având păreri împărțite asupra etnogenezei lor. Ioan Nenițescu (1895) și George Murnu (1913) considerau că meglenoromânii sunt urmași ai vlahilor descendenți din Imperiul Româno-Bulgar. Lingviștii Th. Capidan și Tache Papahagi, pe baza analizei limbii vorbite și datorită apropierii ei de dialectul dacoromân, considerau că strămoșii meglenoromânilor au trăit în continuitate teritorială cu dacoromânii sau, conform lui Ovid Densusianu, că ar fi fost o colonie nord-dunăreană care a migrat în Meglen după secolul XII. „Pe când istoria ne coboară pe meglenoromâni în ținutul lor, în care îi găsim astăzi încă de prin sec. X și XI, lingvistica nu vede posibilitatea coborârii lor în acel ținut decât numai după sec. XII și chiar XIII”³.

3. CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE

Dintre primii scriitori/cercetători, care au publicat lucrări științifice, în care tratează și populația meglenoromână, au fost: I. G. von Hahn, *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar*, în capitolul „Die Landschaft Moglena”, Wien, 1867;

¹ *Dialectul istroromân și românii din Istria-Croația, în atenția Consiliului European*, Agenția de știri „Romanian Global News”, 28 martie 2008.

² Th. Capidan, *Meglenoromânii, Istoria și graiul lor*, vol. I, București, Cultura Națională, 925, p. 65.

³ *Dialectul istroromân, op. cit.*

Gustav Weigand, *Vlaho-Meglen, eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892; Nicolae Popilian, *Românii din Peninsula Balcanică*, București, 1885; Apostol Mărgărit, revista „Convorbiri Literare”, 1874, an VIII, Iași; Ioan Nenițescu, *De la Români din Turcia Europeană*, București, 1895; B. Nicolaidis, *Les Turcs et la Turquie contemporaine*, Paris, 1852; I.C. Jireček, *Über die Wlachen von Moglena*, Leipzig&Berlin, 1893; Victor Kančev, *Mekedonien*, Sofia, 1900; Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, vol. I, Paris, 1901; Pericle Papahagi, *Românii din Meglen*, București, 1900, *Meglenoromânii. Studiu etnografico-filologic*, vol. I-II, București, 1902; George Murnu, *Istoria românilor din Pind. Vlahia Mare (980–1259)*, București, 1913.

Deosebite contribuții au adus în perioada interbelică Th. Capidan, *Meglenoromânii*, București, vol. I-III, 1925, 1928, 1935; Tache Papahagi, *Originea Muloviștenilor și Gopeșenilor*, București, 1935; Anastase Hâciu, *Aromânii. Comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație*, Focșani, 1936. Dintre cercetătorii actuali îi amintim pe: Petar Atanasov, *Le mégléno-roumain de nos jours. Une approche linguistique*, 1990, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002, și alte studii scrise de I. A. Candrea, Sextil Pușcariu, G. Pascu, Andrei Avram, Nicolae Saramandu, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Elena Scărlătoiu, B. Conev, Johannes Kramer, Wolfgang Dahmer, Beate Wild, Thede Kahl, Virgil Coman ș.a.

4. ETNONIME

Denumirea de meglenoromân reprezintă un nume cărturăresc, adoptat la sfârșitul sec. XIX, cu sensul: „locuitor de naționalitate română din ținutul Meglen”, vorbitor al unui dialect românesc. Meglenoromânii sunt cunoscuți și se recunosc cu endonimul „vlaş” (denumire dată de slavi și atribuită vlahilor agricultori), etnonimul „rumân” pierzându-se în timp. Ca și la aromâni, există și la români din Meglen infranime, nume luate după localitatea veche de proveniență: *liumnican* (din Liumnița), *cupineț* (din Cupa), *ușineț* (din Oșani), *lundzineț* (din Lundzini), *nântineț* (din Nânta), *țărănăcot* (Țărănareca), *brăzläveț* (din Birislav). Spunem *veche*, pentru că, după 1945, în zona grecească, s-au schimbat, în mare parte, denumirile localităților. Această caracteristică a macedoromânilor de a se numi după localitate, se făcea datorită nevoii de a se distinge de locuitorii altor localități. Locuitorii din Huma, la 1900, aveau împărțit satul pe mahalale, care-și trăgeau numele, în cele mai multe cazuri, de la întemeietorul lor. Astfel, erau șase mahalale: Maala-lu-Pardu, Maala-lu-Părgic (Părgic ar fi fost întemeietorul cătunului), Maala di-di-supră (primul loc de întemeiere), Maala-lu-Biciac (întemeiată de nântenii conduși de Biciac, care s-au refugiat aici după refuzul de a trece la mahomedanism), Maala-lu-Ristu, Maala-lu-Stepan⁴.

⁴ Pericle Papahagi, *Meglenoromânii, Studiu etnografico-istoric*, București, Editura Institutului de Arte Grafice Carol Gobl, p. 17.

Iată ce spunea, la 1925, Th. Capidan despre numele lor etnic: „Ei între ei se numesc «Vlași» și cu acest nume sunt cunoscuți de neamurile cu cari stau în apropiere; numele «Rumon», cu care ar fi trebuit să se cheme, s-a pierdut fără urmă. Se înțelege, dar, că noua denumire de meglenoromâni dată acestor «vlași», spre deosebire de macedoromâni, se întrebuițează numai de către cărturari și servește mai mult ca să arate regiunea în care sunt cuprinse satele locuite de ei. Ei înșiși nu numai că nu cunosc acest nume, dar nu știu nici măcar de numele «meglenit», pe care, iarăși, numai cărturarii îl întrebuițează, în opoziție cu român, aromân și istroromân”⁵.

Denumirea de meglenit nu s-a utilizat, deoarece prin locuitor al ținutului Meglen se putea înțelege și bulgar sau iuruc. O mare parte a ținutului era locuit de aceste populații, localitățile meglenoromânilor fiind concentrate la vest de Vardar, în trapezul format de Țárnareca-Sirminina și Nânta-Livezi.

Astăzi, locuitorii din satul Cerna, jud. Tulcea, se consideră meglenoromâni (macedoromâni). Ei și-au pierdut endonimul *vlaș* în schimbul denumirii științifice apărute la sfârșitul secolului trecut. Cei aflați în Grecia și Macedonia își spun în continuare *vlași*, necunoscând numele științific de meglenoromân.

5. LOCALIZAREA GEOGRAFICĂ A ȚINUTUL MEGLEN

Meglenoromânii (*vlașii*) provin din ținutul Meglen (denumirea turcească a ținutului era Caragiova), cu o suprafață de 933 km², deosebit de fertil, situat la granița Greciei cu R. Macedonia, la nord-vest de golful Salonic. Meglenul este mărginit „la răsărit cu Vardarul, la sud cu plaiurile Ianiței și ale Vodenei, la nord cu munții Marianșca, iar la apus cu munții Cosuf și Nigea” (Nenițescu, 1895, p. 384). Ținutul este format dintr-un complex de înălțimi și văi, cuprinse între munții Paic, Gândaciu și Cojoc. O parte a ținutului, Caragiova bulgărească, era ocupat de 50 de comune locuite de bulgari și iuruci. Partea de nord a ținutului Meglen, cu trei comune: Huma, Coinsco și Sirminina, se află astăzi în R. Macedonia, restul de șapte comune, Lugunța-Lundzini (astăzi Langardia), Birlav (astăzi Periclea), Liumnița (astăzi Skra), Cupa (astăzi Kupa), Oșani (astăzi Arhanghelos), Țárnareca (astăzi Karpi), Barovița și orașelul Nânta (astăzi Notia), fiind în Grecia. Dăm în următorul tabel numărul meglenoromânilor la cumpăna secolului XX. În majoritatea satelor indicate se aflau școli și biserici finanțate de statul român.

---

⁵ Th. Capidan, *op. cit.*, p. 5.

Localitate	G. Weigand	V. Kančev	I. Nenițescu	P. Papahagi	Th. Capidan
An raportare	1892	1900	1895	1902	1925
Nânta	3 900	3 500	10 400	5 500	5 000
Birislav	450	380	660	560	500
Lugunța	900	700	900	1 400	1 350
Oșani	1 500	1 500	2 150	2 100	2 320
Liumnița	3 000	2 600	3 000	3 045	3 000
Huma	700	490	700	980	850
Sirminina	500	480	500	700	?
Coinsco	850	560	850	1 050	?
Cupa	800	600	800	945	900
Țarnareca	800	400	800	1 070	800
Borovița	1 000	750	1000	1 400	?
Total	14 000	11 960	21700	20 000	14 720

Harta de mai jos reflectă atât datele geografice relevante ale Meglenului românesc până în sec. XX, cât și răspândirea meglenoromânilor după războaiele balcanice. Sunt indicate, deopotrivă satele și orașele în care astăzi se vorbește meglenoromâna, precum și satele meglenoromâne părăsite.

Răspândirea astăzi a meglenoromânilor în raport de arealul autohton

6. DATE ISTORICE

Multă vreme comunele meglenite ale românilor au trăit în regim de autogovernare în raport cu stăpânirea otomană, fiind conduse de către căpitani, care își exercitau autoritatea prin conducerea unor gărzi civile. Căpitănatelile au asigurat liniștea ținuturilor muntoase din Macedonia, Pind, Epir și Tesalia, fiind subordonate Sultanei Valide. În sec. XVII–XVIII, apărând conflicte între căpitani vlahi și cei musulmani, cei din ținutul Meglen, fiind expuși incursiunilor banditești, în schimbul plății de tribut anual și asigurării bunei ordini, beneficiau de privilegii și libertăți comunitare. Creșterea tributului și apăsarea dărilor asupra satelor a dus însă și la conflicte cu autoritățile, cu bulgarii musulmani, precum și cu iurucii veniți din Asia Mică. După lupte îndelungate au trebuit să găsească soluții în protejarea comunităților prin închinarea către o autoritate otomană, un bey influent. Uneori ofereau comuna chiar gratis în schimbul protecției⁶.

Islamizarea nântenilor, locuitorilor din orașelul Nânta, s-a produs în urmă cu aproximativ 250 de ani, în prima zi de Paști, când bande de turci care împresuraseră orașul i-au obligat pe locuitori să treacă la islamism⁷. Între nântenii musulmani, care au căpătat, datorită schimbării religiei, anumite privilegii, și ceilalți megleniți creștini s-au ivit deseori conflicte, așa cum arată baladele și cântecele meglenite. Mulți nânteni deveniseră bey sau arendași ai pământurilor din comune. Datorită religiei, care reprezenta un impediment serios în contractarea căsătoriilor cu ceilalți meglenoromâni, la începutul sec. XX, nântenii începuseră să se încuscrească cu bulgarii pomaci. Limba bulgară devenise o limbă de salon pentru nântenii înstăriți.

7. RENAȘTEREA NAȚIONALĂ LA MEGLENOROMÂNI (1864–1947)

Politica statului român, de sprijinire a comunităților aromâne din Imperiul Otoman, a început în anul 1864, în vremea lui Cuza-Vodă, prin deschiderea primei școli românești la Târnova. Începuturile românismului în Meglenia le găsim în același an. I. Popa-Gheorghe, supranumit Argintarul, originar din Oșani, ajuns la schitul românesc Prodrom de la Muntele Athos, a învățat să citească și să slujească în limba română. Întorcându-se în Oșani ca preot, a adus cu sine și multe cărți românești bisericești, introducând în biserica din satul natal slujba în limba română. A citit de multe ori în românește și la mănăstirea Sf. Arhanghel Mihail. A început să-i învețe și pe copii limba română, atrăgând asupra sa amenințarea arhierelui grec. Ca să nu-și piardă slujba, părintele Popa-Gheorghe a fost nevoit să se supună ordinului ierarhului grec, încetând misiunea națională.

⁶ Anastase Hâciu, *Aromânii. Comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație*, Focșani, 1936, p. 237–238.

⁷ Th. Capidan, *Macedoromânii. Etnografie, Istorie, Limbă*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1942, p. 28–29.

Un alt promotor al românismului la meglenoromâni a fost Gușu Goga, originar tot din Oșani. Fiind chemat să slujească în calitate de dascăl grec în școala comunală, după mai multe luni a descoperit în biserică o psaltire românească, rămasă de la I. Popa-Gheorghe. A învățat singur românește și, timp de șase, șapte ani, s-a străduit să-i învețe și pe copii. A reușit să-l convingă pe arhiereu de utilitatea predării limbii materne copiilor. A ținut mulți ani slujba în dialectul meglenoromân și în cel dacoromân, în toate comunele locuite de meglenoromâni. Mai târziu, de frică să nu se întindă curentul românesc și în Meglen, arhiereul a încercat să-l îndepărteze pe preot.

Gușu Goga ajungând în Veria, unde exista o școală românească, a fost sfătuit de institutorul Dimitrie Badralexi să meargă la Salonic pentru a se pune în legătură cu consulul român Constantin Popovici. Acesta a vrut să-l trimită într-o localitate aromânească în calitate de institutor, ceea ce preotul Goga a refuzat. S-a retras la schitul Prodrom un an de zile, după care s-a reîntors la Salonic (anul 1884). Printr-un concurs de împrejurări, ajunge în acest an ca dascăl în comuna Lugunța, fiind chemat și plătit de locuitorii comunei. Datorită intrigilor arhiereului grec, Gușu Goga a fost nevoit să se retragă ca învățător într-o comună bulgărească din ținutul Meglen, Tușim. Aici veneau la școală, pe lângă elevii bulgari, și elevi meglenoromâni. Doi dintre aceștia au fost Rizu Pena și Nicola Marcu. Acești doi copii au putut apoi urma, ca primi elevi meglenoromâni, cursurile liceului român de la Bitolia.

În anul 1890, inspectorul școlilor românești l-a trimis în Meglen pe primul institutor român, Mihail Nica, originar din Perlepe. După doi ani, erau numiți, în urma cursurilor absolvite la Bitolia, Gușu Goga și Riza Pena, ca institutori români în Meglen⁸.

La 10 noiembrie 1895, preoții Popa Mandi, Popa Dionisi, Sachelarie Popa Dimitri, Popa Christu, Popa Gheorghe Arginteanu, din comuna Oșani, solicitau Consulatului României la Salonic salarii, obligându-se să introducă serviciul bisericesc în limba română în comuna lor⁹.

În 28 martie 1897, institutorul Chistu Noe din Lugunța, adresa inspectorului școlilor române din Turcia, Apostol Mărgărit, o scrisoare, în care solicita bani pentru plata chiriei localului folosit pentru școală, plângându-se și de politica discriminatorie dusă de autorități față de aromâni (meglenoromâni)¹⁰.

Vedem astfel că inițiativa predării limbii române și a dialectului în biserică și școală a venit din rândul reprezentanților comunității meglenoromâne și, mai apoi, a fost preluată ca misiune de statul român.

⁸ Th. Capidan, *Meglenoromânii, Literatură populară la meglenoromâni*, vol. II, București, Cultura Națională, 1928, p. 9–12.

⁹ Adina Berciu-Drăghicescu, Maria Petre, *Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică. Documente (1864–1948)*, Editura Universității din București, 2004, p. 122–124.

¹⁰ *Ibidem*, p. 134–135.

Ampla politică culturală românească la macedoromâni atingea apogeul la începutul secolului XX, când funcționau în Macedonia aproximativ 120 de școli și zeci de biserici. După cum am văzut, în ultimul deceniu al sec. XIX, s-au deschis școli și biserici și în ținutul Meglen, satele Birislav, Cupa, Livezi (la aromâni), Liumnița, Lugunța, Oșani, Ghevghelija, Tărnareca și Huma. O parte dintre acestea au fost distruse în războaiele balcanice, apoi închise de autoritățile sârbești și grecești.

După Iradeaua imperială din anul 1905, prin care sultanul Hamid al II-lea recunoștea, la presiunea diplomației române, existența și libera exercitare a cultului și a învățământului pentru românii (supușii valahi) din Imperiul otoman, s-au desfășurat ample represalii din partea antaților greci, organizați și înarmați pe teritoriul grecesc, care realizau incursiuni peste graniță, în satele locuite de aromâni și meglenoromâni. Ei încercau să intimideze populația românească pentru a nu se declara de naționalitate română. Trebuie să semnalăm faptul că aceste asasinat se petreceau pe teritoriul altui stat, fiind executate de către comandouri teroriste. Scopul urmărit era de a provoca teroarea în rândul populației românești. Au activat în scop de apărare și câteva grupări de armatoli aromâni și meglenoromâni.

Autoritățile otomane, în perioada ultimă a imperiului (1908–1913), în vremea Junilor turci, i-au încurajat pe macedoromâni să-și declare apartenența națională românească. A fost perioada de maxime împliniri culturale și naționale pentru românii din Imperiul Otoman, când s-au organizat și primele trei congrese naționale.

În timpul războaielor balcanice s-a produs însă un exod al fruntașilor meglenoromâni, care, simțindu-se amenințați, au plecat în România. La apropierea, armatei grecești, de ținutul Megleniei, aceștia au fugit, pentru a nu fi executați, așa cum s-a întâmplat cu Vani Kima din Liumnița, Duce Dude și Nicu Gheorghii din Liumnița, Traiu Ciupa și fiul său Dimitri din Cupa, Steriu Beca, Foti Vana, Nicola Mangiuchi și alți păstori din Livezi, Petcu Chehaia și Avram Jara, executați prin spânzurare de către antații greci. Bosca Pupea din Oșani a fost omorât în bătai, iar Tanas Stoiu Terzi a fost bătut și împușcat în mijlocul satului¹¹.

Iată cum înfățișa Theodor Capidan atmosfera de după războaiele balcanice: „Avangarda armatelor grecești, care se alcătuiă numai din antați (comitagii), trebuia, în primul rând, să-și răzbune în contra căpeteniilor românești, care se arătaseră ostili cauzei grecești. Unii dintre românii vizați și-au părăsit căminurile, venind în Țară. Însă cei mai mulți au rămas acasă, și ei trebuiau să sufere toate cruzimile unei armate care se grăbise să se instaleze în comunele românești din Meglen numai ca să se răzbune. Acum românii din acest nenorocit ținut nu mai erau urmăriți pe ascuns în codru, ci împușcați în mijlocul satului, la vederea tuturor”¹².

În 1913 avea loc împărțirea ținutului Meglen între statul grec și Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Din acest moment s-a produs o ruptură între cele două comunități despărțite prin graniță. Așa cum semnaleză și Petar Atanasov, dialectul

¹¹ Th. Capidan, 1925, p. 14.

¹² *Ibidem*.

meglenoromân a primit două influențe deosebite, datorate limbii grecești și celei macedonene.

În timpul Primului Război Mondial, comunele Liumnița, Cupa, Oșani, Lugunța, Birislav și Nânta au fost prinse în linia frontului bulgăresc, fiind expuse astfel tunurilor. O parte însemnată a populației a fost deportată în interiorul Bulgariei, iar o alta a fost risipită în zona Salonicului de către administrația greacă. După război mulți s-au întors acasă, dar, cu averea risipită, era imposibilă supraviețuirea. La terminarea războiului greco-turc, nântenii au fost forțați să plece (1923), iar în anii 1925–1938, un număr însemnat al meglenoromânilor din Grecia au venit în Cadrilater.

8. EMIGRAREA NÂNTENILOR ÎN TURCIA

Emigrarea nântenilor (meglenoromânilor musulmani) a avut loc după războiul greco-turc, în anul 1923. Datorită religiei musulmane, au fost considerați turci și forțați să emigreze. Probabil, datorită termenului scurt în care s-a produs această dislocare a nântenilor, ca și greutății de răspuns a autorităților de la București, aceștia s-au îndreptat spre Turcia, parteneră, în schimbul de populație, cu Grecia. „Nântenii, conștienți de naționalitatea lor, mai mult decât comunitatea religioasă ce-i lega de turci, au cerut, prin consulat, să fie colonizați în România, dar, neprimind un răspuns favorabil, s-au hotărât pentru Turcia”, relatează A. Hâciu¹³, din cele ce aflase de la C. Noe. Urmașii lor sunt găsiți astăzi în zona Edirne, în localitățile următoare, cu indicarea aproximativă a numărului de familii: Edirne (100), Kırklareti (100), Babaeski (70), Lüleburgaz (80), Uzunköprü (100), Corlu (100), Malkara (50), Balli (10), Gözsüzköy (50), Kalamış (50), Hoşköy (20), Mürefte (5), Şarköy (80)¹⁴.

9. MIGRAREA MACEDOROMÂNILOR/MEGLENOROMÂNILOR ÎN CADRILATER

Războaiele balcanice din anii 1912–1913, cărora intervenția României împotriva Bulgariei le punea capăt, s-au finalizat prin Pacea de la București (1913). Pentru rezolvarea conflictelor, care decurgeau din lăsarea în afara statelor naționale a mari contingent de populație a căror apartenență națională era revendicată de către acestea, a început a se aplica o politică de uniformizare etnică prin schimb de populație. Primul tratat s-a încheiat între Turcia și Bulgaria (29 septembrie 1913), prevăzându-se schimbul de populație din zona de graniță, pe o adâncime de 15 km, de o parte și de alta. Convenția de la Neuilly (27 noiembrie 1919) între Bulgaria și

¹³ A. Hâciu, *op. cit.*, p. 240, nota 5.

¹⁴ Th. Kahl, *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa*, Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Institut für Geographie, 1999, p. 34, harta 10.

Grecia a dus la schimbul a 50 000 de greci și 70 000 de bulgari. În urma războiului dintre Grecia și Turcia, prin Convenția de la Lausanne (20 ianuarie 1923), se realiza cel mai însemnat schimb de populație, 50 000 de turci plecau în Turcia, în locul lor fiind primiți 1 200 000 de greci din Asia Mică. O mare parte a grecilor veniți au fost așezați în Macedonia și Tracia, mărirind astfel densitatea acestor zone locuite de o parte a aromânilor și meglenoromânilor. Într-o țară în plin dezastru economic, consecințele acestor masive deplasări de populație nu au întârziat să apară. Văzând loturile mari de populație de diferite naționalități, care-și încărcau avutul și plecau în patriile lor, școlile închise, bisericile dărâmate, nesiguranța de zi cu zi și dezastrul economic, s-a format și în rândul macedoromânilor un curent național favorabil colonizării în România (această idee se cristalizează între anii 1923–1925, iar principalele centre au fost Meglenia, Veria, Vodena și Caterina), în fapt zone în care presiunea grecilor veniți din Asia a fost mai însemnată.

Dar iată cum ne înfățișează situația din Meglen un meglenoromân, Constantin Noe, care, de altfel, a avut un rol important în realizarea colonizării: „În această regiune mișcarea națională luase, pe vremea stăpânirii turcești, o așa de mare dezvoltare, încât partizanii culturii și bisericii grecești aproape dispăruseră. În acea vreme era însă lupta pe viață și pe moarte între statele balcanice, pentru convertirea la cultura lor a populațiilor creștine. Forurile grecești s-au înverșunat să câștige acest ținut. Românii megleniți au opus o rezistență din cele mai eroice. Au fost procese, temnițe, atacuri de bande, omoruri de o parte și de alta. Toate acestea făcuseră acestui ținut, în ochii grecilor, reputația unui cuib antigrecesc, stăpânit de dușmănie neînfrântă. Când, în fine, după războiul din 1913 și mai ales după victoria aliaților din 1918, autoritățile grecești au reluat administrarea acestui ținut, s-a pornit o prigoană fără milă și cruțare în contra românilor megleniți naționaliști. La această prigoană a pus vârf instalarea de coloniști în unele din satele meglenite. În timp ce se plămădeau aceste stări, românii din Macedonia vedeau cum fiecare neam de acolo se îndreaptă spre țara lui: bulgarii spre Bulgaria, turcii spre Turcia și așa mai departe. Astfel s-a trezit între ei, ca o supremă cale de mântuire, ideea de a emigra și ei în țara lor, în România”¹⁵.

S-au dus tratative îndelungate, în anii 1923–1925, cu autoritățile de la București, pentru a se primi aprobarea și garanția de sprijin a statului român în privința colonizării în Cadrilater.

La 30 noiembrie 1924, s-a desfășurat în Veria un mare congres, cu peste 400 de delegați, în chestiunea emigrării. Reprezentanții macedoromânilor din România, la solicitarea comunităților din Grecia, au mărit presiunea asupra autorităților, în vederea luării unei decizii favorabile colonizării. La 3 ianuarie 1925 se forma comitetul de inițiativă privind emigrarea macedoromânilor. Iată procesul verbal de constituire¹⁶:

¹⁵ C. Noe, *Colonizarea Cadrilaterului*, în revista „Sociologie românească”, 1938, nr. 4–6, anul III (aprilie–iunie), ISR, București, p. 125.

¹⁶ *Ibidem*, p. 131.

PROCES VERBAL Nr. 1

Astăzi, 3 ianuarie 1925, subsemnații C. Noe, V. Muși, Dumitru Babuș, P. Marcu, Stere Hagigogu, N. Balamaci, T. Hagigogu și Dionisie Dumitru, sesizați fiind de scrisorile și adresele venite de la frații noștri din regiunile Meglenia, Veria, Vodena, care cer cu insistență să intervenim pe lângă guvernul român pentru a li se asigura imigrarea în țară, fiind nevoiți, altfel, a se expatria în alte țări, luând cunoștință de această stare de lucruri, ne constituim într-un Comitet de inițiativă cu scopul de a face demersurile necesare pentru realizarea doleanțelor acestor frați.

Ca atare hotărâm a alcătui un memoriu spre a-l prezenta guvernului român, luând contact cu d-nii Prim-ministru, Ministrul de Domenii, Ministrul de Finanțe și de Externe, precum și cu toți șefii partidelor de opoziție, pentru asigurarea unor loturi în țară, a despăgubirilor pentru avutul ce emigranții vor lăsa în urma lor, înlesnirea călătoriei emigranților, finanțarea colonizării prin credite ieftine și cu termen lung pentru plata loturilor și achiziția inventarului necesar.

Comitetul va putea coopta orice persoană care ar fi socotită că poate ajuta scopului propus.

(ss) Const. Noe, Vasile Muși, P. Marcu, D. Babuș, N.A. Balamaci, Stere Hagigogu, T. Hagigogu, Dumitru Dionisie.

La o lună de la constituirea Comitetului, a venit la București o delegație cu reprezentanți din patru mari regiuni din Grecia: regiunea Meglenia i-a avut ca delegați pe Iancu Cepi (pentru comuna aromânească Livezi), C. Noe și Hr. Iuffu (com. Lundzini, Oșani, Cupa); regiunea Veria era reprezentată de Stere Hagigogu; regiunea Vodena avea o delegație din patru comune, compusă din George Celea, George Cușa, Dumitru Cușa, Tacu Celea (com. Gramaticova), Nicu Zdru (com. Căndrova), Gheorghe Popescu (com. Paticina), Dumitru Cațara și M. Bajdechi (com. Vodena); regiunea Caterina era reprezentată de George Colimitra și Nicolae Puiu (com. Caterina), Stere Buciumană și Mihali Guli (com. Kitros).

Comitetul de inițiativă se completa cu reprezentanții studențimii macedoromâne, N. Parizor și N. Ionescu, precum și cu doi reprezentanți ai Societății Meglenia, Hr. Iuffu și D. Kehaia.

S-a realizat un memoriu către primul ministru, prin care se arăta situația dificilă din Grecia și folosul pe care societatea românească urma să-l aibă în urma aflului de macedoromâni în țară. Pentru regiunea Meglenia se cerea permisiunea imigrării a 371 de familii (Livezi – 150 familii, Cupa – 60, Lundzini – 66, Oșani – 95).

Prima decizie luată în vederea colonizării a fost a ministrului agriculturii, Al. Constantinescu:

DECIZIUNEA Nr. 6217

Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturii și Domeniilor, Având în vedere necesitatea de a se centraliza și coordona lucrările privitoare la verificarea titlurilor, expropriere și colonizare în Dobrogea-Nouă.

Decidem:

Art. 1. *Se înființează, pe lângă Casa Centrală a Împroprietăririi, un birou special, care va ține la curent toate lucrările de verificare a titlurilor, expropriere și colonizare în Dobrogea-Nouă.*

Cu conducerea acestui birou se însărcinează d-l Inspector C. Zamfirescu.

Art. 2. *În județele Durostor și Caliacra se înființează câte o comisiune compusă din Inspectorul serviciilor agricole al circumscripției, Prefectul județului, Consilierul Agricol și Administratorul Financiar. Această comisiune va cerceta și indica terenurile ce urmează a fi rezervate pentru coloniștii Macedo-Români, luând înțelegere în acest scop cu delegații coloniștilor.*

Art. 3. *D-l Director General al Casei Centrale a Împroprietăririi este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor acestei decizii.*

*(ss) Al. Constantinescu*¹⁷.

În urma Jurnalului nr. 1698 din 13 iunie 1925, privitor la colonizări, s-a stabilit ca pentru fiecare colonist să se acorde un lot de 10 h în interiorul județului și 15 h în zonele de graniță, în cele două județe, Durostor și Caliacra, din Cadrilater. Colonizarea urma să se realizeze atât cu macedoromâni, cât și cu regățeni, în procente egale.

Societatea „Meglenia” a luat inițiativa să-l trimită în Grecia pe Demetru Kehaia, șef de serviciu la căile ferate, ca delegat în privința organizării imigrării. Acesta pleca la 12 iulie 1925 din București, la 14 iulie prezentându-se la Consulul General al României din Salonic. Tratatările cu guvernul grec au durat două luni.

În România se afla deja un grup de meglenoromâni, refugiați din perioada războaielor balcanice (1912). Mulți dintre ei erau veterani ai războiului balcanic, fiind voluntari în campania din 1913, decorați cu Virtutea Militară cu spade. Familiile acestora s-au așezat în comuna Cocina, în anul 1925. Cei mai mulți erau originari din Liumnița și Oșani.

Colonizarea a început a se realiza odată cu luna octombrie 1925. Vaporul „Iași” a adus primul contingent de macedoromâni (200 familii). Aceștia au debarcat la Constanța în ziua de Sf. Dumitru, 26 octombrie 1925. Alte grupe de coloniști începuseră să sosească cu trenul, 70 de familii din localitatea Pleasa (Albania), colonizate în satul Susurluc. Astfel, sfârșitul anului 1925 reprezenta pentru macedoromâni un început în chestiunea colonizării în „Patria Mamă”.

În anul 1926, la 5 martie, soseau numeroși meglenoromâni din comunele Lundzini, Birislav și aromâni grămoșteni din Livezi, iar la 15 aprilie veneau 160 familii din Cupa, Oșani și Liumnița. Urmează succesiv alte transporturi de aromâni și meglenoromâni. Meglenoromânii, în mare parte, au venit în anii 1925–1926, fiind așezați în satele din județul Durostor: Cocina (35 familii din Liumnița și Oșani), Cazimir (27 familii din Cupa), Capaclia (70 familii din Lundzini și

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 132.

Birislav), Bazarghian și Aidodu (114 familii din Oșani), Strebărna (40 familii din Liumnița), Vischioi (30 familii din Liumnița), Cadichioi (35 familii din Liumnița), Haschioi (40 familii din Liumnița), Sarsanlar (40 familii din Liumnița), Doimușlar. Avem deci, în anul 1926, în cele zece sate, aproximativ 431 familii de meglenoromâni (socotind în medie 5 persoane/familie, rezultă 2 155 persoane). Numărul lor, până în anul 1938 s-a mărit probabil cu încă 3–400 de persoane, prin întregiri de familii, astfel că nu putem vorbi decât de aproximativ 2 500 de meglenoromâni veniți prin colonizare. Se observă faptul că aceste sate erau plasate în interiorul județului, spre Dunăre, fiind ferite de conflictele provocate de comitații din zona de graniță.

Nu suntem de acord cu părerea cercetătorului german Thede Kahl, conform căruia migrarea în Cadrilater a meglenoromânilor a fost, în primul rând, motivată economic. Cităm: „Emigrarea în România era înainte de toate motivată economic, iar cea din Turcia s-a făcut în mod forțat, în cadrul schimbului de populație dintre Grecia și Turcia”¹⁸. Exodul, părăsirea definitivă a unui teritoriu, de către o populație sedentară (de agricultori), în cazul meglenoromânilor, îmbracă valențe diferite (economice, culturale, naționale ș.a.) în vremuri pașnice, sau în vremuri de război sau asupraire etnică. În cazul colonizării în Cadrilater a aromânilor și meglenoromânilor, motivația avută în vedere de statul român, ca și de liderii macedoromâni (meglenoromâni, în această speță), a fost în primul rând națională. Din punctul nostru de vedere, conform documentelor epocii, este falsă ideea de a atribui un scop mercantil mișcării naționale macedoromâne de colonizare din perioada 1925–1933.

10. STRĂMUTAREA ÎN DOBROGEA DE NORD (COM. CERNA, JUD. TULCEA) ÎN ANUL 1940

În urma Tratatului de la Craiova (7 septembrie 1940), prin care se ceda Cadrilaterul, s-a realizat, la cererea autorităților române, schimbul de populație între Bulgaria și România. Tratatul prevedea schimbul între „resortisanți români de origine etnică română și resortisanți români de origine etnică bulgară”. Nu se știe care a fost logica unor astfel de hotărâri, având în vedere faptul că existau deja, în țară, numeroși refugiați din Basarabia și nordul Bucovinei, precum și din Ardealul cedat prin Dictatul de la Viena. Ipoteza mea ar fi că autoritățile ar fi dorit o protecție a nordului Dobrogei în fața pretențiilor exagerate bulgărești, care agitău ideea ocupării și a acestui teritoriu. Prin plecarea celor 60 000 de bulgari și aducerea celor 120 000 de români, s-a urmărit probabil domolirea pretențiilor bulgărești, prin dispariția acestei populații de pe teritoriul Dobrogei de Nord și întărirea statalității românești pe teritoriul rămas în urma amputărilor teritoriale.

¹⁸ Th. Kahl, *Istoria aromânilor*, București, Editura Tritonic, 2006, p. 187.

Dar, cu acest procedeu de schimb de populație, s-a pierdut orice speranță de revenire a Cadrilaterului la România, la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.

După o perioadă de trei luni, în care au locuit în sate din jud. Ialomița, meglenoromânii au fost colonizați compact în com. Cerna, jud. Tulcea, în urma părăsirii acestei localități de către populația bulgărească. În această comună au venit inițial 270 familii de meglenoromâni și 158 familii de aromâni. În anii 1940–1948 aromânii au plecat în alte comune din Dobrogea, precum și în alte zone ale țării, în căutarea unui trai economic mai bun. Câteva familii de meglenoromâni au ajuns în Banat, în jud. Timiș, comunele Variaș și Biled, precum și în com. Bulgăruș (din informațiile lui Mihai Liveanu). Aceste familii au fost deportate de autoritățile comuniste în Bărăgan, în anul 1951, datorită unui conflict la granița iugoslavă, precum și a rezistenței față de colectivizarea agricolă.

În Cerna, meglenoromânii s-au grupat în funcție de comunele din Grecia de unde proveneau: familiile de băștinași, care erau deja grupate în estul comunei (în principal bulgari și români); în sud-est liumnicanii (din com. Liumnița); în nord lundzineții (com. Lundzini); în centru, nord și nord-est ușineții (com. Oșani); în est cupineții (din com. Cupa).

11. SITUAȚIA ACTUALĂ A MEGLENOROMÂNILOR. NUMĂR ȘI RĂSPÂNDIRE GEOGRAFICĂ

În Grecia, meglenoromânii se află în localitățile lor de baștină: Liumnița, Cupa, Oșani, Birislav, Lundzini, Târnareca. Locuiesc și în comuna Nânta, dar provin din comunele înconjurătoare după golirea acesteia în urma plecării megleniților musulmani. Ei locuiesc și în orașele principale din Grecia: Aridea, Axiupolis, Salonic, Vodena, Atena. De asemenea, locuiesc într-o seamă de localități din Republica Macedonia, în marile orașe și în comunele de graniță Huma, Gevgelija și Bogoradica. După războiul civil din Grecia, 1946–1949, „când unele dintre comunele meglenoromâne au fost incendiate, o bună parte din populația meglenoromână a luat drumul exilului, stabilindu-se în aproape toate fostele țări socialiste europene și în fosta Uniune Sovietică. În ultimele trei–patru decenii, mulți dintre acești refugiați meglenoromâni, din dorința de a se apropia cât mai mult de locul natal, s-au stabilit în R. Macedonia, iar unii în Grecia”¹⁹.

Numărul meglenoromânilor credem că nu poate depăși astăzi cifra de 9 000–10 000 de persoane. În România trăiesc aproximativ 820 familii de meglenoromâni, dintre care aproximativ 230 familii mixte²⁰. Viitorul lingvistic și cultural merge spre asimilare și aculturație. Probabil, în două generații, maximum 50 de ani, din dialectul meglenoromân va rămâne doar istorie. Numărul mic și răspândirea pe o

¹⁹ Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, Editura Academiei Române, 2002, p. 7.

²⁰ Virgil Coman, *Meglenoromânii: i-am regăsit într-un periplu din 1996*, în „Curierul Ginta Latină”, 1999, an XI, nr. 3, Iași, p. 3.

vastă arie, în teritoriul mai multor state, vor face ca acest dialect să dispară. Politici culturale la inițiativa statului român în parteneriat cu celelalte state balcanice, dublate de o susținere europeană pentru supraviețuirea acestui dialect, ar putea însă produce un interes în folosirea și prezervarea dialectului.

În România, meglenoromânii reprezintă o comunitate cultural-lingvistică românească, cu specific sud-dunărean, ei fiind colonizați în Cadrilater ca români, la cererea lor, făcând parte din comunitățile românești de peste hotare. Păstrând proporțiile, în ceea ce privește istoria și etnologia caracteristice fiecărei comunități, putem să asemănăm cazul lor cu cel al sașilor din Ardeal, plecați în Germania, sau al evreilor din întreaga lume, plecați în Israel.

Situația este deosebit de confuză și delicată astăzi pentru meglenoromânii din R. Macedonia și Grecia, așa cum rezultă din interviul profesorului Petar Atanasov cu deputatul european Vlad Cubreacov. *„Care credeți că ar fi prioritățile momentului pentru salvarea, conservarea și dezvoltarea acestui dialect istoric al limbii române? Să nu fie prea târziu.* Eu mă tem că ar putea fi prea târziu. Singura posibilitate ar fi dacă s-ar prelua experiența pe care am avut-o în timpul Imperiului Otoman. Un grai se păstrează prin școală. Dacă s-ar preda în școli limba română literară, așa cum era pe vremea otomanilor, ar fi o soluție. Există și alte voci care consideră astfel. Părerea mea este că, dacă s-ar deschide școli cu predare în limba română, meglenoromânii s-ar deștepta și nu s-ar mai rușina să spună că sunt meglenoromâni. Eu, de exemplu, înainte de a-mi începe studiile la facultate, aveam un sentiment de inferioritate, pentru că noi, meglenoromânii, eram disprețuiți. În orașelul Ghevghelia, unde am locuit, ascundeam faptul că suntem vlași. Mai târziu, după ce am învățat limba română literară, în timpul unei specializări în România, mi s-a trezit sentimentul de mândrie națională, sentimentul că nu suntem chiar așa, aruncați pe pământul ăsta, ci facem parte dintr-o națiune mai mare. Aceasta conștiință poate fi redobândită numai prin școală. *Credeți că ar putea apărea în sânul comunității meglenoromâne inițiative de salvare a graiului și de rededeșteptare a conștiinței naționale? Sau ne-am putea gândi la o solidaritate cu o altă comunitate românească, din țările balcanice, mai largă, cea aromână, în scopul perpetuării identității românești?* Din păcate, toate inițiativele mele de până acum, de creare a unei școli românești, au eșuat, ideea nu a fost acceptată. Aveți dreptate, noi nu putem face o școală separată pentru meglenoromâni și o altă școală pentru aromâni. Trebuie să lucrăm împreună, pentru că și ei și noi suntem români. Sunt unii care vor să deschidă școli cu predare doar în dialectul aromân. Nu văd cum s-ar putea integra meglenoromânii în aromână. Există astăzi și forțe influente de peste hotare, care doresc separarea aromânilor din trunchiul comun românesc. Sigur că orice idiom poate deveni o limbă, dar pentru asta trebuie întrunite mai multe condiții: un teritoriu pe care se poate dezvolta limba respectivă, un învățământ de toate nivelurile în această limbă și instrumente administrative de apărare a acestei limbi. Să fiu înțeles corect. Eu sunt la fel de îngrijorat de situația dialectului aromân ca și de cea a dialectului meu meglenoromân. Nu trebuie să se

înțeleagă că așa fi împotriva ca aromânii să se cultive în propriul lor dialect, nicidecum. Departe de mine un asemenea gând. Sunt însă conștient că o asemenea izolare ar însemna o lovitură de grație aplicată atât lor, cât și nouă. Una e când ți se oferă posibilitatea să te cultivi într-o limbă literară, în care sunt traduse marile opere ale lumii, în care există o bogată terminologie științifică și care îți permite să înțelegi și fenomenele lingvistice particulare din graiul sau dialectul tău, și cu totul altceva e când vrei să te limitezi la acest grai sau dialect. *Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a adoptat o Rezoluție (nr. 1333/1997) și o Recomandare „cu privire la limba și cultura aromână”.* După decenii de tăcere, *Rezoluția 1333 a APCE este primul document care recunoaște existența românității balcanice și pune problema oferirii unor drepturi reale românilor din cele patru țări din peninsula în care locuiesc aromânii. Unele – prea puține – dintre cerințele acestor documente europene au fost îndeplinite și doar parțial, în Macedonia sau Albania, nu și în Grecia sau Bulgaria. Credeți că merită să încercăm să internaționalizăm chestiunea meglenoromânilor printr-o abordare la nivel european?* Sunt de acord, dar vreau să precizez un lucru. Dacă ne vom limita la dialect, la formele folclorice, nu vom reuși nimic. E valabil și pentru aromâni, dintre care mulți mi-au fost studenți. Graiul aromân s-a diversificat după fiecare țară în care locuiesc aromânii și cei din Grecia, de exemplu, nu pot renunța la cuvintele grecești, cei din Albania la cuvintele albaneze, ceea ce face imposibilă crearea unei norme literare unice aromâne, diferită de norma literară daco-română”²¹.

Trebuie să mai spunem faptul că, în programul de guvernare al alianței PSD-PC și PDL, există prognoza că statul român va determina recunoașterea ca români a tuturor celor care fac parte din comunitățile istorice și au un etnonim românesc. Un lucru greu de realizat, dar intenția trebuie semnalată.

---

²¹ Petar Atanasov, *Tot ce am realizat dătoz limbi române*, interviu luat de Vlad Cubreacov, „Romanian Global News”, 15 august 2008.